

5. Program:

Izobraževanje strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja za delo z osebami s spektroavtistično motnjo

Projekt:

Usposabljanje strokovnih delavcev za uspešno vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v vzgojo in izobraževanje 2008-2011

«Operacija deluje hkrati s Evropsko mrežo in Evropskega socialnega sklada ter Ministrstva za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, varnostne prioritete: razvoj človeških virov in razvijajočega učenja, predvsevarne aktivnosti izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov (zadruževanje in usposabljanje)»

VZGOJNO – IZOBRAŽEVALNO VKLJUČEVANJE UČENCEV Z MOTNJAMI AVTISTIČNEGA SPEKTRA

Dr. Jasmina Frey Škrinjar

Vprašanja na katera je potrebno odgovoriti:

- Ali so naše šole pripravljene na učence z MAS?
- Ali so učenci z MAS vključeni v naše redne osnovne šole?
- Če niso, kaj (še) moramo narediti, da to postanejo?
- Če so, koliko učencev in s kakšno vrsto podpore?

Vprašanja na katera je potrebno odgovoriti:

- Če so, kako se učenci med poukom počutijo?
- Kako se počutijo drugi učenci v razredu?
- Kako je njihovim učiteljem?
- Kako je strokovnim sodelavcem teh učiteljev?
- Kako staršem?

Vprašanja na katera je potrebno odgovoriti:

- Katere otroke z MAS izobraževati v integriranih pogojih in katere v posebnih?
  - Zakaj?
-

Predpogoji vključevanja:

- Pripravljenost šole, učiteljev tj. razumevanje in sprejemanje (dodatna educiranost)
  - Pripravljenost za sodelovanje s strokovnjakom za edukacijsko-rehabilitacijsko podporo in starši
  - Kontinuirana dostopnost specifične strokovne podpore učiteljem in staršem
  - Dobro pripravljen individualiziran program, manjši razredi po številu učencev (dvajset) in brez drugih učencev z motnjami v razvoju
  - Možnost koriščenja asistenta v razredu, kot podpore učencu (in/ali vsem učencem v razredu) in učitelju
-

Katere otroke z MAS izobraževati v integriranih pogojih....

- Po HNOSU:
” Uspešna in zanesljiva edukacijska integracija v redno šolo je možna za učence z Asperger sindromom, za učence z MAS z mejnim in povprečnim intelektualnim razvojem, z blažjim odstopanjem v socialni interakciji oz. z zmerno stopnjo avtizma, pri katerih so motnje v vedenju zastopane v manjši meri. “
-

To pomeni, da se pri nas v integriranih pogojih lahko šolajo učenci, pri katerih je diagnosticiran:

- **Pervazivna razvojna motnja ne drugače definirana** (PDDNOS) prisotni so nekateri vzorci vedenja, ki so tipični za avtizem („kol-avističen“, „elementi avtizma“), ampak po ostalih značilnostih vedenja/funkcioniranja ne zadovoljuje kriterijev ne za Asperger in ne za visoko funkcionirajoči avtizem.
  - **Visoko funkcionirajoči avtizem** (High-Functioning Autism) zadovoljuje diagnostične kriterije za avtizem, ampak z **relativno urejenim kognitivnim razvojem v intelektualnem razvoju** in brez težav pri učenju. Lahko so prisotne inicialne težave v govorno jezikovnem razvoju, ampak otrok razvija govor znotraj ali približno v pričakovani dobi.
-

.... in učenci pri katerih je diagnosticiran :

- **Asperger syndrom:** manj simptomov s katerimi se opisuje avtizem (tudi manj kot pri visoko-funkcionirajočem avtizmu) in urejen jezikovno govorni razvoj.
  - Ne obstaja čvrsta razmejitev med VFA i AS
  - Razlike so minimalne, artifične in nepomembne za izhod tretmana in razvojno perspektivo osebe*
  - Nekateri avtorji jih enačijo, nekateri oba uvrščajo v (nadrejeno) skupino VFA, znotraj katere razlikujejo AS in VFA
- * čas pojavljanja govora in male razlike v številu prisotnih avtističnih simptomov
-

Značilnosti Asperger syndroma

(jih prepoznati in upoštevati v IEP-ju)

1. Socialna interakcija

- Nesposobnost za interakcijo z vrstniki
  - Nemotiviranost za druženje z vrstniki
  - Nerazumevanje socialnih pravil, odnosov, aluzija
  - Socialno in emocionalno neprimerno vedenje
  - Motnja družbenega kontakta s poudarkom na egocentričnosti
-

Značilnosti Asperger syndroma

(jih prepoznati in upoštevati v IEP-ju)

2. Omejeni interesi

- Izključenost iz drugih aktivnosti
  - Vztrajanje na rutinah in ritualih
  - Več na pamet, kot s pomenom
-

Značilnosti Asperger syndroma

(jih prepoznati in upoštevati v IEP-ju)

3. Govor in jezik

- Zelo dober ekspresivni govor, ali površen (plitek)
  - Pedanten in formalen govor
  - Prozodijska pretiranost, neobičajne značilnosti glasu
  - Težave v razumevanju: dobesedno razumevanje, nerazumevanje domnev (implicitarnega)
-

Značilnosti Asperger sindroma

(jih prepoznati in upoštevati v IEP-ju)

4. Neverbalna komunikacija

- Znatne težave z «branjem» neverbalnih znakov
- Omejena uporaba gest
- **Nezgrapan**/nespretna govorica telesa
- Omejeno izražanje z mimiko
- Neprimerno grimasiranje ali gestikuliranje
- Neobičajno gledanje v nekoga (strmenje)

Značilnosti Asperger sindroma

(jih prepoznati in upoštevati v IEP-ju)

5. Motorika

- Motorična nespretnost, slabša neuromotorična usklajenost

...vendar

“.....jaz sam razvila svoje talente. Pogost se preveč orientiramo na težave. Usmeriti se morate na veščine v katerih ste dobri in poiskati način, da jih izkoristite v korist tistega, kar je vaša težava...”

Dr. Temple Grandin”

Značilnosti Asperger sindroma: močne strani

(jih uporabiti v IEP-ju)

- **Neverjeten spomin:** posebej za detalje, dejstva, fotografski, vizuelni – spacialni, topografski (**orientacija, samozavest, doživljanje uspeha**)
- **Mišljenje v slikah** “visual thinkers”
Neposredno pretvarjanje besed v slike, drugačno procesiranje od nas “verbalnih mislecev” - (**slikovna navodila**)

*Thinking in Pictures T. Grandin

Značilnosti Asperger sindroma: močne strani
(jih uporabiti v IEP-ju)

- **Prepoznavanje vrstnega reda**, obrazca, sledenje pravil: ustvarjajo posebna "pravila" ali prepoznajo nekatera pravila ob določenih dogodkih, vedenje drugih, v nizu informacij ustvarjajo svojo logiko opažanja in pomnjenja-spominjanja (pravila igre, soc. interakcija, prepoznavanje, anticipiranje socialnih kod)
- **Preferira družbo odraslih oseb, v kateri se dobro počuti**
(motivacija, vzor, avtoriteta, samozavest)

Vzgojno–izobraževalno (ne)vključevanje učencev z motnjami avtističnega spektra

- Inkluzivna edukacija, kot tudi katerikoli drugi edinstven pristop k edukaciji otrok z avtizmom, ne more biti najučinkovitejša oblika izobraževanja za vsakega otroka z avtizmom, z obzirom na to, da se le-ti med seboj zelo razlikujejo po specifičnih sposobnostih in motnjah tj. stopnji in vrsti potrebne podpore.

17/36

Vzgojno–izobraževalno (ne)vključevanje učencev z motnjami avtističnega spektra

- V kontekstu teh enormnih razlik, se lahko vztrajanje na inkluziji za vse osebe z avtizmom smatra kot pretirano enostranski in poenostavljen pristop do zelo kompleksne in raznolike motnje (Burack, Volkmar 1992, Klin i sur 1992., Mesibov 1990., Quill 2002., Jordan 2005)

Vzgojno–izobraževalno (ne)vključevanje učencev z motnjami avtističnega spektra

- Kot tudi drugod, obstajajo različni **pogledi(odnosi)** na **popolno inkluzivno** edukacijo za **vse** osebe z avtizmom.
- Večina edukatorjev smatra, **da je lahko veliko otrok** z avtizmom vključenih v primerne redne pogoje, a kljub prepoznavanju in upoštevanju prednosti inkluzije smatrajo, **da ni** primerna **za vse**.

(Ozonoff, S. i sur,2002; Hondap, R.M. i sur. Ziegler E., i sur. 1997; Quill K.A., 1990; Volkmar i Cohen, 2005; Jordan, R., 2007.)

Evalvacija programa

- Evalvacija inkluzivnih programov za otroke z avtizmom je težka: iz konceptualnih in praktičnih razlogov.
- Za razliko od drugih skupin učencev s posebnimi potrebami, je tukaj veliko nesoglasij okoli prioritetnih kriterijev za oceno primernosti nekega programa.

Kriteriji za oceno primernosti programa

- Zagovorniki popolne inkluzije poudarjajo **skupne izkušnje** učencev z avtizmom in drugih učencev. Osvajanje izobraževalnih vsebin je pomembno, a ne ključno.
- Razvojno orientirani edukatorji in drugi strokovnjaki poudarjajo nujnost dokumentiranih parametrov **akademskih dosežkov, vedenja in socialnega funkcioniranja**.

Inkluzivno šolanje in prilagoditve pri učnem delu

Nesporna korist inkluzivne edukacije je, če se le-ta izvaja po načelih:

- individualiziranega pristopa, ki je maksimalno prilagojen potrebam posameznega učenca.
- če so izpolnjeni potrebni pogoji, omogočene specifične metode, prilagojene potrebam teh učencev, ter da se pri tem **omogoči nemoten učni proces vsem njegovim udeležencem**.

Učitelj in karakteristike razreda

- Fleksibilnost, pozitiven odnos, smisel za humor, ...
  - Rutine in pravila
- Organizacija delovnega materiala
  - Organizacija časa
- Jasen, enostaven, nedvoumen jezik
  - Pisna navodila
- Nastanitev v bližini učitelja, čim dlje od distraktorjev
  - Posebno mesto za delo v primeru motenja
    - Čas za individualno delo
  - Spremljanje ritma dela in produktov dela
    - Preverjanje razumevanja
    - Povratna informacija - pohvala

Izbor in doziranje nalog

- Počasnost in neučinkovitost zaradi preokupiranosti s posebnimi interesi, detalji in nerazumevanja časovnih okvirov
- Merjenje časa - znak za začetek in konec dela
- Zmanjševanje količine nalog ali daljšanje posameznih nalog
  - Zmanjševanje informativnosti strani
  - Manjši razredi, prilagoditev kurikulumu
- Pomembneje je omogočiti izkušnje uspeha, kot se držati tipičnega urnika

Pomoč pri izvršilnih funkcijah

- Težave v organizaciji in planiranju
- Dnevnik tedenskih nalog
- Seznam nalog in podnalog
- Seznam materiala
- Dnevni planer
- Seznam "kaj je potrebno narediti"

Vizualne strategije

- Nuditi čim več vizualnih informacij
- Pisanje na ploščo, individualni pisni material, primer končane naloge, kartice zalepljene na mizo

Iskanje pomoči

- Zaradi težav v socializaciji in začenjanju interakcije, pogosto ne iščejo pomoči
- Učitelj mora opazovati otroka in se z njim dogovoriti za nek signal

Skupinsko učenje

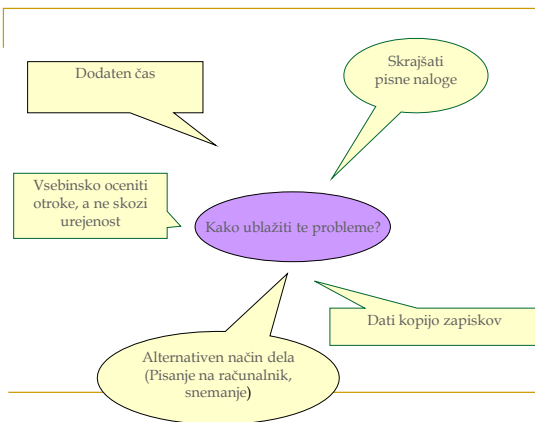
- Je lahko dobra priložnost za razvoj socialnih veščin, ampak zaradi njihovih primanjkljajev, otrok morda ne bo imel prilike razumeti dani koncept
- Individualne naloge
- Pri delu v parih, mora učitelj razdeliti učence

26/36

Počasna pisava
Osiromašen
Težek za branje
Naporen za izvedbo

**ANKSIOZNOST
ODPOR DO AKTIVNOSTI PRI
KATERIH JE POTREBNO
PISANJE Z ROKO**

PISANJE TESTOV

- Otroku dovoliti, da test rešuje v alternativni obliki (ustno ali z uporabo črt za dopolnjevanje)
- Omogočiti dodaten čas za pisanje testa v tihem prostoru z asistentom s strani, ki mu bo interpretiral vprašanja in mu pomagal v razumevanju časovnih odnosov

Razumevanje in apstraktno mišljenje

- Koncept poučevanja v šolah je vse bolj **ABSTRAKTEN** in zahteva vse več **INTERPRETACIJE, INTEGRACIJE IN GENERALIZACIJE**
Kaj lahko otroku pomagamo?
- Prikazati koncepte kot konkretne in vizualne, organizirati delo vnaprej, uporabiti specifične interese in veščine, ko je to mogoče

• RAZUMEVANJE PREBRANEGA

1. kdo?
  2. kaj?
  3. kdaj?
  4. kakšen je konec?
- Podčrtati te elemente v zgodbi, poudariti z barvo, seznam vprašanj z isto barvo
- Dodatni elementi kje? zakaj?

• MATEMATIKA

Razumevanje matematičnih konceptov izpari, ko je potrebno abstraktno prikazati konkretno in vizualno

- uporaba manipulativnih materialov (paličice, žetoni, zrnje ...)

Problemi v vedenju

(prekinjanje, motenje drugih, konstantno govorjenje o temah ali ožjih interesih, agresija)

- Pogosto podkrepiti zelene oblike vedenja
- Ignoriranje manj pomembnih slabih oblik vedenja
- Učenje otrok tehnik samokontrole

Zahteve v odnosu na učne vsebine

- Individualizirano planiranje in poučevanje mora biti usmerjeno na osvajanje funkcionalnih veščin, s ciljem vzpodbujanja socialne kognicije in adaptivnih oblik vedenja.
- Osvajanje šolskega gradiva ne sme biti edina prioriteta in nikakor ne sme biti na škodo vzpodbujanja komunikacijskih in socializacijskih sposobnosti (izkušnja /ne/uspeha, osveščanje svoje vloge v interakciji)
- Možna/zaželena prilagoditev posameznih področij v učnih predmetih
- Nujna prilagoditev metod poučevanja

vidi "Poučevanje učenika s avtizmom" – Školski Priručnik

in na koncu ...

- **Koren našega prepričanja v edukacijo oseb z avtizmom je namera, da spoštujemo njihov način mišljenja in učenja.**
- **Mogoče mi nimamo te možnosti, da bi delili avtistične načine razumevanja, a to je problem nas kot učiteljev in začetna točka, iz katere se premikamo k resničnemu učenju in poučevanju.**

- **Smatramo, da lahko učenje veliko tega spremeni, da so visoka pričakovanja enako pomembna v edukaciji kot tudi v katerikoli drugi skupini.**
- **Vedno ne moremo vedeti, zakaj en otrok uspe, drug pa ne, vemo pa, da razlika v rezultatu ni vedno odvisna od načina učenja.**
- **No, verjamemo, da lahko optimističen, odločen pristop, temeljen na načelu odgovornosti, veliko tega spremeni.**

**“Inkluzija je spreminjanje pravil igre,
tako da se vsi lahko igrajo in tako, da vsi
lahko zmagajo!”**
